

Токарюк Д.С.

студент,

Науковий керівник: Третякова О.В.

кандидат економічних наук, доцент,

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА – ЦЕ СПОСІБ ЖИТТЯ ЧИ СПОСІБ ВИЖИВАННЯ

В сучасних умовах трансформаційних процесів, в яких перебуває економіка України, тіньова економіка є визначальним чинником соціально-економічного розвитку України. Саме поняття «тіньова економіка» досить складне явище. Сьогодні вона стала загальноосвітнім негативним явищем, яке разом з поширенням глобалізаційних процесів у всьому світі набуває нових дедалі небезпечніших властивостей. Тіньовий сектор на сучасному етапі розвитку є невід'ємним елементом економічної системи. Тіньова економічна діяльність проникає у всі сфери життя країни, що призводить до негативних соціально-економічних наслідків.

Тіньова економіка в Україні є однією з найбільших перешкод розвитку конкурентоспроможності країни, зростання соціальних стандартів життя населення та інтеграції в європейське співтовариство. Вона є відображенням активної криміналізації економічних процесів, високої корумпованості органів державної влади та низької правової і податкової культури юридичних та фізичних осіб. Метою дослідження є визначення сутності поняття «тіньова економіка» основних причин тінізації економіки, виявлення тенденцій її розвитку та спроба визначити чим же являється дана категорія та її вплив на рівень життя населення.

Ситуація, яка склалася сьогодні в Україні внаслідок великих масштабів поширення тіньової економіки, потребує глибоких комплексних досліджень. Масштаби та особливості наслідків тінізації негативно впливають на економіку країни, тому в сучасних умовах дане питання є актуальним, яке досліджують як закордонні так і вітчизняні науковці. Проблеми тіньової економіки серед зарубіжних науковців досліджували такі вчені, як: Г. Гросман, А. Ділтон, Б. Даллаго, В. Патрізі, Е. Фейг, А. Френз, Ф. Шнайдер та ін.. До проблеми наявності тіньової економіки та механізмів її детінізації звертаються у своїх працях такі відомі й вітчизняні вчені, як: З. Варналій, О. Засанська, Н. Зверькова, В. Зянько, О. Лопатіна, І. Мазура, В. Мотрікова, В. Предборський, Ю. Прилипко, Ю. Харазішвілі, О. Шарікова, В. Шелест.

Поняття «тіньової економіки» немає однозначного трактування. Так С. Нікітіна, тіньова економіка – це ринкове виробництво товарів та послуг як заборонених, так і не заборонених законодавством, яке не враховується офіційною статистикою національного продукту і не пов'язане з будь-якими зобов'язаннями зі сплати податків державі [3]. О. Турчинов вважає що тіньовою економікою являється економічна діяльність, яка не враховується і не контролюється офіційними державними органами, а також діяльність, спрямована на отримання доходу шляхом порушення чинного законодавства [3].

Дещо ширше дане поняття розглядає З. Варналій. Він стверджує, що досліджувати поняття тіньової економіки варто на основі міждисциплінарного підходу. Напрям міждисциплінарного дослідження багато в чому визначається вибором основного критерію зарахування економічних відносин до цієї сфери. З огляду на це розрізняють такі підходи щодо віднесення тих чи інших видів діяльності до розряду тіньових: обліково-статистичний (основним критерієм виокремлення тіньових економічних відносин є їх неврахованість та відсутність фіксації офіційною статистикою), формально-правовий (ключовим критерієм тіньових економічних явищ є відношення до нормативної системи регулювання), кримінологічний (як ключовий використовують критерій суспільної шкідливості (небезпеки) економічної діяльності) і комплексний підходи [2, с. 56].

На нашу думку, категорію тіньової економіки доцільно розглядати з психологічного та економічного підходу. За першого, тіньова економіка – це поведінка суб'єктів господарювання, яка порушує правові, морально-етичні норми життєдіяльності і яка проявляється в проведенні нелегальних, неформальних та криміногенних операцій у сферах економіки. За економічним підходом вона являє собою сукупність відносин щодо формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, які не враховуються офіційною статистикою і не потрапляє до величини валового внутрішнього продукту. Ми вважаємо, що таке трактування найбільш повно визначить суть тінізації економіки.

Тіньова економіка справляє значний негативний вплив на всі соціально-економічні процеси, які відбуваються в суспільстві. Тому, без урахування тіньової економіки неможливо здійснити економічний аналіз на макро- і мікрорівнях, ухвалити ефективні управлінські та законодавчі рішення.

Сьогодні поширення тіньової економіки призводить до різкого зниження ефективності державної політики, утруднення, а подекуди й неможливості регулювання економіки ринковими методами із застосуванням інструментів грошово-кредитної й податкової політики. Серед основних причин тіньової економіки виділяють:

- високий рівень корупції;
- низька ефективність функціонування органів судової системи;
- недостатній захист прав на рухому та нерухому власність, включаючи права на фінансові активи;
- непередбачуваність змін у податковому законодавстві;
- виплата заробітної плати «у конвертах»;
- значна частка неформальної діяльності.

Основною причиною даних проблем є людська поведінка. Людина, виходячи із своїх потреб, вдається до схем приховування доходів, до корупційних схем, а основною ціллю в цьому є збільшення добробуту. Процеси тінізації не були створені природньо, вони виникли з початком існування людини. Протягом всього існування людства людина в міру еволюції вигадували найрізноманітніші способи як приховати свої прибутки, як мінімізувати податкові платежі, як приховати частину створеної вартості тощо. Підтвердженням цього твердження є думка вченого А. Базилюка про те, що феномен тіньової економіки відомий давно, з'явився разом з утворенням держави, адже витoki виникнення цього явища закладені в людині, у мотивах її поступків і вчинків, інтересах, специфіці та унікальності соціальної психології індивіда [1, с. 24].

На сьогодні кожна людина в умовах трансформації економіки старається з однієї сторони наростити новостворену вартість, а з іншої утримувати її на початковому рівні. І тут простежується тенденція, де для одних тіньова економіка стає способом життя, а для інших способом виживання. Цілком ймовірно монополісти та олігархія в цих умовах все більше буде скривати свої прибутки, виводити їх в офшори, а інші будуть просто за рахунок тінізації наростити свої доходи за для забезпечення своєї життєдіяльності.

Слід зазначити, що тіньова економіка має позитивні та негативні функції в державі. Негативні функції пов'язані з дестабілізацією економічного становища України, недофінансуванням державного бюджету України, виведенням капіталів в офшори, що і буде способом життя. Тобто ось така прихована діяльність і буде способом життя. Де нехтуються інтереси громадян, а захищаються інтереси монополістів та олігархів.

Серед позитивних функцій слід назвати такі: надання робочих місць, забезпечення доходів зайнятих у тіньовому секторі осіб та їх сімей, протидія зубожінню. Тобто тіньова економіка виступає свого роду соціальним амортизатором, заповнює ніші на ринку споживчих товарів і послуг, задовольняє попит населення з низькою платоспроможністю. І тут ми зустрічаємось з неформальною економікою, яка є вимушеною соціально-економічними наслідками діяльності країни. Таку діяльність вкрай важко контролювати. Пов'язана із розвитком або виживанням,

більш характерна для фізичних осіб (найманих робітників) та малого бізнесу. Вона є необхідною для суспільства при економіці у стані кризи, незначне недоотримання бюджетом коштів.

Як ми бачимо є двоїстість у визначенні сутності тіньової економіки. З однієї сторони – це можна вважати способом життя, а з іншої це спосіб виживання суспільства при економічній кризі. Позитивним ми вважаємо те, що за допомогою «тіні» громадяни можуть забезпечувати свою життєдіяльність. А негативним ми вважаємо великі суми, що недоходять в бюджет у вигляді податкових надходжень, а також коли виводяться фінансові ресурси у офшори.

Таким чином, на сьогодні пріоритетного значення набувають процеси детінізації національної економіки у сфері протидії тінізації фінансових потоків і легалізації ринку праці. Детінізації земельних відносин, що посприяють соціально-економічному розвитку, підвищенню інноваційності економіки, вирішенню проблеми наповнення бюджету, Пенсійного фонду України.

Список використаних джерел:

1. Базилюк А.В., Коваленко С.О. Тіньова економіка в Україні: [монографія] / А.В. Базилюк, С.О. Коваленко. – К.: НДЕІ, Мінекономіки України, 1998. – 206 с.
2. Варналій З.С. Теоретичні засади детінізації економіки України / З.С. Варналій // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2014. – № 1. – С. 46-51.
3. Фоміна М.В. Корупційно-тіньові відносини: політекономічний аспект / М.В. Фоміна // Економічний нобелівський вісник. – Дніпропетровськ, 2014. – № 1 (7). – С. 471-478.

Шевчук О.Д.

кандидат економічних наук, доцент;

Бельдій А.М.

студентка,

Вінницький національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЮЧОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ

На сьогоднішній день існує багато суттєвих, і в той же час складних невирішених проблем вітчизняного оподаткування. Одним з таких аспектів є процес вдосконалення та поліпшення взаємовідносин між державою та платниками податків. Державна податкова політика є